

IN MEMORIAM JEAN-PAUL LAENEN

19 JUNI 1931 – 14 APRIL 2012

Geachte familie,
Beste consorores et confratres,

Op 14 april is onze confrater, Jean-Paul Laenen, overleden. Beste Nadine, wegens verblijf in het buitenland kon ik de begrafenis niet bijwonen. Ik ben dan ook gelukkig dit in memoriam voor Jean-Paul te kunnen uitspreken om mijn afwezigheid goed te maken. Als zo iets goed te maken valt. Ik ben tevreden dit te kunnen doen in een omgeving van academici waar hij zich thuis voelde. Jean-Paul was een academicus. Hij was zoals een academicus moet zijn, ja een model. Altijd aanwezig tenzij gezondheid het hem niet toeliet of omdat hij in het buitenland verbleef. In Frankrijk waar hij zo graag vertoefde. In de Academiezittingen was hij niet enkel lichamelijk aanwezig maar er met zijn geest bij: aandachtig luisterend naar de conferentie en dan een kritische vraag. Niet zo maar een vraagje om zijn eruditie te laten blijken, maar een vertoon van de complexiteit van zijn denken. Jean-Paul was een levende illustratie van wat men 'met een gedachte worstelen' noemt. Een woordenvloed met zinnen, bijzinnen en tussenzinnen werden simultaan op de spreker afgevuurd. Het was de uiting van een authentieke verhouding met het leven en zijn passie voor alle pogingen van gecultiveerde mensen om de wereld doordringend te begrijpen: de wetenschap als vrij onderzoek, de techniek in haar diepe reflectieve dimensie, de filosofie in haar bevragend niet-wetend weten, en uiteraard de kunst, de vormgegeven gedachte, de hoedster van de niet clichématige inhoud.

Ik heb de sprekers zelden Jean-Paul van antwoord weten dienen. Hij stelde ook niet echt een vraag, maar gaf een retoriek van bezorgde nieuwsgierigheid. Hij leverde een bijdrage, een toevoeging aan het behandelde thema. Expressieve mimiek en hevige gestes zetten zijn woorden kracht bij. Zijn heengaan is een groot verlies voor de groepsdynamiek van onze bijeenkomsten. Gedrevenheid was zijn temperament. Bevlogen ging hij om met de dingen.

Jean-Paul werd op zijn vijfenzeventigste reeds mooi in de bloemetjes gezet door collega en confrater, Karel Dierickx. Dit jaar in januari werd confrater Laenen nog gehuldigd omdat hij vorig jaar tachtig geworden was. In een prachtige Laudatio vertelde confrater Boenders ons toen reeds dat hij zijn opleiding aan Sint-Lucas in Brussel gecompleteerd heeft als 22-jarige met een studiejaar aan de gerenommeerde Slade School of Fine Arts University College in Londen.

Diverse studiebeurzen brengen hem naar Italië, onder meer in Carrara en aan de Accademia Belgica te Rome. Met 25 al leidt hij het atelier beeldhouwkunst en geeft hij aan de toekomstige architecten les in vormgeving en kleurenstudie, aan het Brusselse instituut waar hij vijf jaar eerder zelf afstudeerde. Hij zal er 35 jaar lang kunstenaars in de dop opleiden, en voorts elders in binnen- en buitenland gastles geven.

Jean-Paul debuteerde als schilder, maar koos tegelijk voor het beeldhouwen, waarin hij al in 1963 excelleerde als laureaat van de Jeune Sculpture Belge. Snel zou blijken dat de beeldhouwer niet voor één stijl koos maar, gaande zijn weg en in samenspraak met zowel architecten als met de ruimte waarin zijn werken moeten functioneren. Ruimtelijke ordening is steeds zijn dada gebleven. Confrater Bob van Reeth en Marcel Smets zijn de architecten met wie Jean-Paul samenwerkte in de werkgroep Stedelijk Milieu 'Krokus'. Weinig kunstenaars kunnen erop bogen dat op een bepaald moment zowat het ganse vaderland een kunstwerk van hen in het bezit had, nl. het laatste Belgische vijffrankstuk. In dat stuk herkent men zijn stijl. België is niet alleen een surrealistisch land het is ook een kubistisch land, elke gemeenschap kijkt vanuit een verschillende invalshoek naar hetzelfde, was de boodschap van de voorstelling.

Het herdenken, 'herarticuleren' zegt men vandaag, van het kubisme en het constructivisme is de bijdrage die Laenen aan de Belgische kunst geleverd heeft. Jean-Paul heeft onze blik wandelen gestuurd. En in hoofde hiervan heb ik hem in mijn Aspecten van de Belgische Kunst, deel II opgenomen.

Men zou de moderne en hedendaagse kunst kunnen opdelen in twee fundamenteel tegenovergestelde benaderingen van de werkelijkheid. De ene kunst put haar waarde in de mate dat de subjectieve ervaring in een werk tot uiting komt. 'Emotioneel kotsen op het canvas' wordt dit soms door de tegenpartij genoemd. De andere is meer begaan met de mate waarin de kunst kan bijdragen in het interessant ("schoon" zei men vroeger) maken van de ruimte. Dit vindt de tegenpartij dan weer te kil. Jean-Paul behoort duidelijk tot de laatste soort en weet daarenboven warmte te leggen in zijn werk. Meteen is dit ook de basis van zijn maatschappelijk engagement. Uit het Communistisch Manifest heb ik hem nooit horen citeren, maar hij was zeer sociaal voelend en begaan met de leefbaarheid van de maatschappij voor iedereen.

Zijn interesse voor architectuur heeft ook gemaakt dat hem hetzelfde lot beschoren werd als de meeste architecten, nl. dat de beste projecten in de la blijven liggen. Confrater, Roger Marijnissen, wellicht zijn beste vriend, maakte daar een inventaris van in de laatste catalogus van het werk van Laenen. Ik citeer even: "De lijst is ondertussen uitgebreid tot drieëntwintig. In de meeste gevallen werd Laenen gesolliciteerd om mee te werken aan een architectonisch project: de bouw van een ondergrondse parking, het heraanleggen van een plein, het oprichten van een monument. De projecten die hij op eigen initiatief heeft ontworpen zijn weinig talrijk. Sommige zijn ei zo na in het stadium van uitvoering geraakt. Enkele zijn afgevoerd met acceptabele reden of gewijzigde omstandigheden; anderen zijn gewoon gekelderd. Het is niet de bedoeling hier schuldigen aan te wijzen."

Als u weet dat ironie, als maatschappijkritiek, een bijna genetische familietrek is dan weet u hoe deze laatste zin van mijn oom te interpreteren.

Allicht moet de lijst aangevuld worden met de projecten waar Jean-Paul tot kort voor zijn dood mee bezig was. Misschien kunnen andere ze voltooien. Het betreft een reeks Pausen van Avignon.

Beste familie, beste confratres et consoroeres, toen ik Jean-Paul hier in het paleis der academiën de laatste jaren ontmoette, eindigde ons gesprek met de afspraak dat we dringend eens moesten samen zitten om over kunst en leven

door te bomen, al dan niet onder zijn perenboom in de aangename begijnhoftuin met een lekker glaasje rosé.

Dat ik dacht altijd wel iets beters te doen te hebben, is iets waar ik nu veel spijt van heb. Allicht meerderen onder ons.

Moraal van het verhaal: stel vriendschapsmomenten niet uit. Vergeten we niet dat het epicuristische 'Carpe diem', door Horatius verkondigd, niet om de liefdesminne gaat en de vermeende lusten die daar zouden mee gepaard gaan. Evenmin om drank en spijs, maar, zoals in de hortus Epicuri, om de intellectuele vrienden met wie men het maal deelt. 'Carpe diem' is vooral een 'carpe amicitiam'. Pluk de vriendschap, via het gesprek.

Willem Elias